

**BİZANS YAZARLARININ GÖZÜNDEN ÖTEKİ İMAJI VE TARİHSEL GERÇEKLİK:
SELÇUKLU SULTANI I. KEYHÜSREV (1192-1197, 1204/5-1211)****Ο ΣΕΛΤΖΟΥΚΟΣ ΣΟΥΛΤΑΝΟΣ ΚΑΙΧΟΣΠΡΟΗΣ Α΄ (1192-1197, 1204/5-1211) ΜΕΣΑ
ΑΠΟ ΤΟ ΒΛΕΜΜΑ ΤΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΛΟΓΙΩΝ ΕΙΚΟΝΕΣ ΤΟΥ ΑΛΛΟΥ ΚΑΙ
ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ****Ilias YARENİS*****Çev. Emre KAYMAKÇI******Öz**

Bu çalışmada Türkiye Selçuklu Devleti'nin önemli sultanlarından I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in siyasi ve askeri özelliklerinin yanı sıra karakteri de incelenmektedir. Sultan I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in bu özellikleri Bizans İmparatorluğu'nun Georgios Akropolites, Niketas Khoniates ve Nikephoros Grigoras gibi önde gelen tarihçilerinin görüşleri karşılaştırılarak verilmektedir. Bizans tarihçileri Türkiye Selçuklu Sultanı I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in özelliklerini anlatırken aslında dünya tarihinde sıklıkla görülen "ötekileştirme"yi eserlerine yansıtmışlardır. Bizans tarihçileri, İznik İmparatoru I. Theodoros Laskaris ile çarpışan Sultan I. Gıyaseddin Keyhüsrev'i Antik Pers kralları ile özdeşleştirirken Theodoros'u da III. Aleksandros yani Büyük İskender başta olmak üzere Yunan komutanlar ile özdeşleştirmişlerdir. Bu şekilde Bizans yazarları I. Gıyaseddin Keyhüsrev'i Doğu'nun despot ve sadece savaştan anlayan bir sultan olarak yansıtır Yunan kökenli olanları bir anlamda yüceltmişlerdir. Ancak yine de tarihçiler Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev'i bazı durumlarda cömert ve yardımsever olarak nakletmişlerdir. Ele alınan çalışmada Bizans kaynaklarından yararlanılarak Sultan I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in karakteri ve eylemleri anlatılmakla birlikte Bizans yazarlarının kendileri dışındaki toplumlara nasıl baktığı irdelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bizans Tarihçisi, Türkiye Selçuklu Tarihi, I. Gıyaseddin Keyhüsrev, Theodoros Laskaris, Niketas Khoniates

**THE IMAGE OF THE OTHER AND HISTORICAL REALITY FROM THE
PERSPECTIVE OF BYZANTINE WRITERS: SULTAN GYASEDDİN KEYHUSREV I
(1192-1197, 1204/5-1211)****Abstract**

Sultan Keyhusrev I is examined with both political and military and personal character in this paper. Keyhusrev's characteristics is given by comparing the leading Byzantine historians' view like Georgios Akropolites, Niketas Khoniates and Nikephoros Grigoras. While Byzantine historians is writing Keyuüsrev's characteristics, in fact, reflects to their work alienation which is seen mostly in the world history. When Byzantine historians identified Keyhusrev I to Ancient Persian Kings, Theodor Laskaris to Greek commanders especially Great Alexander (Alexander III). In this way Byzantine writers represented despotic and familiar only with war to Keyhusrev I and glorified to Greek origins. However, Byzantine writer sometimes interpreted Keyhusrev I with generous and

* Bu makalenin Yunanca aslı için bkz. Ilias Yarenis, "Ο Σελτζούκος Σουλτάνος Καίχοσπρρός Α΄ (1192-1197, 1204/5-1211) μέσα από το βλέμμα των Βυζαντινών λογίων Εικόνες του άλλου και ιστορική πραγματικότητα", **Βυζαντινά** 24 (2004), ss. 255-275.

** Arş. Gör., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, emrekaymakci@ohu.edu.tr

benefactor. In this paper it is not only examined Keyhusrev's characteristics but also given Byzantine writers' view to the other societies.

Keywords: Byzantine Historiography, Seljuk History, Keyhusrev I, Theodore Laskaris, Niketas Khoniates,

Giriş

Bu kısa çalışma Bizans kaynaklarındaki Selçuklu sultanı I. Keyhüsrev'in imajını incelemektedir.¹ Makale, Rum (veya Konya)² Selçuklu sultanının karakteri ve siyasi faaliyetleri üzerinedir. Ancak çalışmanın asıl amacı Bizans tarihçilerinin "öteki" hakkındaki karmaşık ve çok yönlü yaklaşımlarının önemli noktalarını ele almaktır. XII. yüzyılın sonları ve XIII. yüzyıl başlarında harekete geçen "Öteki", farklı koşullarda Anadolu'nun hâkimiyeti için yapılan mücadelelerde yer almıştır. Fakat Selçuklu sultanının imajı toplulukların imajları gibi kaynakların incelenmesinden sonra ortaya çıktığı için Geç Bizans dönemindeki "öteki" tasvirlerinin genel çerçevesi önemlidir.

I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in imaj/imajlarını anlamak için Bizans kaynaklarında bulunan kısa ifadelerden başlamalıyız.³ Kişiliğinin oluşumunda önemli derecede katkısı olan Hristiyan bir anneye sahip I. Gıyaseddin Keyhüsrev, II. Kılıç Arslan'ın on oğlundan en küçüğü idi.⁴ Selçuklu sultanının tam ismi ise şöyleydi: Gıyaseddin Keyhüsrev. İleriki satırlarda daha ayrıntılı görüleceği gibi sultan Bizans kaynaklarında sıklıkla Ἰαθατίνης (Yathatines) olarak adlandırılmaktaydı.⁵ Bu ad sadece bir açıklama olup sultanın Arapça isminin Hellenleştirilmiş halidir.⁶ (Gıyaseddin) Bazı Bizans kaynaklarında ise Sultan Keyhüsrev (Καίχοσρόης) olarak geçmektedir. Bu isim de Farsça isminin Hellenleştirilmiş şeklidir.⁷ (Keyhüsrev)

¹ Bu makaleyi farklı şekillerde okuyan ve faydalı görüşler belirten Prof. N. Konstantinidis'e çok müteşekkirim. Bu makaleyi değerlendiren Prof. Dr. Erkan Göksu'ya ve Prof. Dr. İlyas Gökhan'a teşekkür ederim. Yunanca makalenin aslı için: "Ο Σελτζούκος Σουλτάνος Καίχοσρόης Α' (1192-1197, 1204/5-1211) μέσα από το βλέμμα των βυζαντινών λογίων Εικόνες του άλλου και ιστορική πραγματικότητα", Βυζαντινά 24 (2004), 257-273.

² Sultan için bkz Cl. Cahen, *La Turquie pre-ottomane*, İstanbul-Paris 1988; Claude Cahen, *Osmanlılardan önce Anadolu*, çev. Erol Üyepazarcı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2014; Sp. Vryonis, *Η παρακμή του Μεσαιωνικού Ελληνισμού στη Μικρά Ασία και η διαδικασία εξισλαμισμού (5^{ος} -11^{ος} αιώνας)*, Αθήνα, 1996. Karşılaştırınız Tamara Talbot-Rice, *The Saljuks in Asia Minor*, London 1961. A.G.C. Savvides, *Byzantium in the Near East: Its Relations with the Seljuk Sultanate of Rum in Asia Minor, the Armenians of Cilicia and the Mongols, A.D. c. 1192-1237*, (Βυζαντινά Κείμενα και Μελέται, 17), Θεσσαλονίκη, 1981 (Savvides, *Byzantium in the Near East*). İsim için aynı eserdeki makaleye bkz, "A note on the terms Rum and Anatolia in Seljuk and early Ottoman times", Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών 5 (1984-85), ss.95-102.

³ Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Savvides, *Byzantium in the Near East*, ss. 55-122. Aynı zamanda bkz, Βυζαντινά στασιαστικά και αυτονομιστικά κινήματα στα Δωδεκάνησα και στη Μικρά Ασία, 1189-c. 1240 μ.Χ., Αθήνα 1987 sporάδην, Βρυώνης, *Παρακμή Μεσαιωνικού Ελληνισμού*, ss. 115-119.

⁴ Βρυώνης, *Παρακμή Μεσαιωνικού Ελληνισμού* s. 409. Sultan burada yarı Yunan ya da barbar karışımı olarak nitelenmektedir. A. Γ. Κ. Σαββίδης, *Οι Τούρκοι και το Βυζάντιο Α: Προ οθωμανικά φύλα στην Ασία και στα Βαλκάνια*, Αθήνα 1996, s. 51 (Σαββίδης Τούρκοι και Βυζάντιο adlı eserde bulunmaktadır). P. Badenas, "L' integration des Turcs dans la societe byzantine (XIe-XIIe siecles). Echecs d'un processus de coexistence." (Η Βυζαντινή Μικρά Ασία (6^{ος}-12^{ος} αι.) Αθήνα, 1998, ss. 182, 184.)

⁵ İlgili konu için bkz. A. Γ. Κ. Σαββίδης, "Η γνώση των Βυζαντινών για τον τουρκόφωνο κόσμο της Ασίας, των Βαλκανίων και της Κεντρικής Ευρώπης μέσα από την ονοματδοσία" ed. N. Γ. Μοσχονάς, *Η επικοινωνία στο Βυζάντιο*, Αθήνα, 1993, s. 717. Karşılaştırınız. "Κοινωνικές, πολιτισμικές, καλλιτεχνικές και θεσμικές αλληλεπιδράσεις ανάμεσα στους Μικρασιάτικους Χριστιανούς και στους Σελτζούκους Τούρκους του Ικονίου", Πράκτικα ΙΑ Πανελληνίου Ιστορικού Συνεδρίου, Θεσσαλονίκη 1991, ss.57-88.

⁶ Bkz. G.Moravcsik, *Byzantinoturcica, II: Sprachreste der Turkvolker in den byzantinischen Quellen*, Berlin 1942, ss. 112-114. P. Badenas a.g.e, s. 182.

⁷ Daha detaylı bilgi için, Savvides, *Byzantium in the Near East*, ss.55-56, note 4.

II. Kılıç Arslan 1187'de ülkesini yakın akrabaları arasında paylaştırmaya karar verdi. Bu paylaştırmaya göre Keyhüsrev Uluborlu'nun yönetimini devraldı.⁸ Bulunduğu coğrafi konum gereği Keyhüsrev, hem Hristiyanlarla hem de orada yaşayan Türkmenlerle etkileşimdeydi. II. Kılıç Arslan'ın 1192'de vefatından sonra Keyhüsrev, Konya'da Rum Selçuklu Devleti'nin (Türkiye Selçuklu Devleti) başına geçti.⁹ Fakat sultanlığın önemli bir kısmını kendi hâkimiyetine almayı hedefleyen diğer kardeşlerine karşı üstün gelemedi. Şiddetli çatışmaların sonucunda Keyhüsrev'in kardeşi Rükneddin 1197'de Konya'yı ele geçirdi.¹⁰ Bunun üzerine Keyhüsrev tahtını kaybetti ve böylece ilk saltanat yılları sona erdi.¹¹ Tahtından indirilmiş olan sultan ilk olarak Kilikya Ermeni Krallığına¹² gitti, daha sonra 1200 yılı civarında Konstantinopolis'te bulunan III. Aleksios'un sarayına yerleşti. Konstantinopolis'te¹³ kaldığı üç yıl içerisinde Hristiyan olarak vaftiz edildi.¹⁴ 1203 Temmuz'unda Haçlıların kuşatmasından etkilenen Bizans başkentinden III. Aleksios ile birlikte kaçtı. Sultan bunun ardından Anadolu'ya dönmüştür ve 1203 yılının ikinci yarısında yakın bağlantısı olan Frigya valisi Manuel Mavrozomes'e sığınmıştır.¹⁵ Sürgün edilen ve bu süre içerisinde Hristiyan olan sultan, kısa bir süre sonra Manuel Mavrozomes'in kız kardeşiyle evlendi.¹⁶

Türkmenlerin önemli bir kısmı Keyhüsrev'i tahttan indiren Rükneddin'in yönetiminden memnun değildi. Türkmenler bu yüzden özellikle Konya'yı tekrardan ele geçirme konusunda Keyhüsrev'e yardım etmek istiyorlardı. 1204 yılının sonunda ya da 1205 yılının ilk aylarında bu kısmen kolay denilebilecek bir şekilde meydana geldi.¹⁷ Doğu kaynakları Selçuklu sultanının Konya'daki tahtı tekrar ele geçirmek için teşebbüslerde bulunduğunu bildirmektedir. Kaynaklara göre bu teşebbüsler onu büyük ihtimalle Manuel'in kızıyla evlenmeye zorlayan ve sultan tarafından kâfir olarak görünen "Ortodoks" Müslümanlar tarafından düzenlendi.¹⁸ I. Theodoros Laskaris 1204'ün sonunda ya da 1205 yılının başlarında Konstantinopolis'teki sürgün hayatından tanıdığı sultanla müttefik oldu.¹⁹ I. Keyhüsrev bu sırada Konya'da saltanatının ikinci dönemine başlamıştı.

⁸ Χωνιάτης, *Ιστορία*, 520.72-521.79. Savvides, *Byzantium in the Near East*, ss.80-81. J.P. Roux, *Η ιστορία των Τούρκων. 2000 χρόνια από τον Ειρηνικό ως τη Μεσόγειο*, Αθήνα, 1988, ss.189-190.

⁹ Βρυώνης, *Παρακμή Μεσαιωνικού Ελληνισμού*, s.409; Σαββίδης, *Τούρκοι και Βιζάντιο*, s. 51; M.F. Köprülü, *Οι απαρχές της οθωμανικής αυτοκρατορίας μετάφραση- επιμέλεια- σχολιασμός Στ. Παπαγεωργίου*, Αθήνα 2001, ss.86-87, note. 9; P.Witteck, *Η γένεση της οθωμανικής αυτοκρατορίας*, Αθήνα 1991, s.46; J.P. Roux, *Η ιστορία των Τούρκων. 2000 χρόνια από τον Ειρηνικό ως τη Μεσόγειο*, Αθήνα 1988, s.172; J.P. Roux, *Τürklerin Tarihi Pasifik'ten Akdeniz'e 2000 Yıl*, çev. Aykut Kazancıgil, Dergâh Yayınları, İstanbul 2020.

¹⁰ *The Cambridge History of Islam*, Cambridge, 1970, tom.I, ss. 245. Dinin temeli anlamına gelen Sultanın adı Bizans kaynaklarında Rouknatinos ya da Azatinis olarak görülmektedir.

¹¹ Cl. Cahen, a.g.e., ss.59-60; Savvides, *Byzantium in the Near East*, s. 57; Encyclopedie de l'Islam, tom.4, Leiden-London, 1960, s.849.

¹² Νικήτας Χωνιάτης, *Ιστορία*, ed. J.L. van Dieten, Berlin, 1975, 522.10-20.

¹³ Γεώργιος Ακροπολίτης, *Χρονική Συγγραφή*, eds. A. Heisenberg-P. Wirth, Stuttgart 1978, I, 14; Ibn Bibi, ed. W. Duda, *Die Seljukengeschichte des Ibn Bibi*, Copenhagen 1959, ss. 37-38, 43, 330- 331; Ibn Bibi, *El Evamirü'l-Ala'iyé Fi'l-Umuri'l-Ala'iyé (Selçukname)*, haz. Mürsel Öztürk, T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara 1996; Ψευδο-Σκουταριώτης *Σύνοψις Χρονική*, ed.K. Σάθας, tom. VII, s.454.

¹⁴ Bizans'ta vaftiz süresi boyunca hâkim olan ilişkiler için bkz. Ruth J. Macrides, "The Byzantine Godfather", *Byzantine and Modern Greek Studies* (1987), 139-162; Bkz. E. Patlagean, "Christianisation et parentes rituelles: Le domaine de Byzance", *Annales* 33 (1978), 625-636. Sultanın Bizans İmparatoru tarafından kabul edilmesi bizim düşüncemiz değildir. Karşıt görüş: Βρυώνης, *Παρακμή Μεσαιωνικού Ελληνισμού*, 528-529, aynı eser. 515.

¹⁵ Mavrozomes'in karakteri ve eylemleri için bkz. H. Γιαρένης, *Ο αυτοκράτορας της Νίκαιας Θεόδωρος Α Κομνηνός ο Λάσκαρις*, διδακτ. διατριβή, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, 2003, ss. 12-119; Α. Γ. Κ. Σαββίδης, *Βυζαντινά στασιαστικά και αυτονομιστικά κινήματα στα Δωδεκάνησα και την Μικρά Ασία 1189-1240*, Αθήνα 1987, ss. 231-247.

¹⁶ Χωνιάτης, *Ιστορία*, 626. 47-50; Ibn Bibi, a.g.e, ss. 37-38; Cl. Cahen, a.g.e, s. 61, 201; Badenas, a.g.e, s.184.

¹⁷ Ακροπολίτης, I, 14.16-20; Ψευδο-Σκουταριώτης, 454, 16-21.

¹⁸ Ibn Bibi, a.g.e, s. 32; Cl. Cahen, a.g.e, s.61, 201.

¹⁹ H. Γιαρένης, *Ο αυτοκράτορας της Νίκαιας Θεόδωρος Α Κομνηνός ο Λάσκαρις*, διδακτ. διατριβή, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων 2003, ss.39-40.

Bu ittifaktan sonra İznik İmparatorluğu ile Selçuklu Sultanlığı arasında barış yapıldı.²⁰ Selçuklu sultanı ile yapılan anlaşmanın ardından I. Theodoros Laskaris Büyük Menderes bölgesini Manuel Mavrozomes'e verdi.²¹

İznik İmparatorluğu ile Selçuklular arasındaki ittifak, aralarındaki husumeti tamamen bitiremedi. I. Theodoros muhtemelen 1205 yılının sonlarına doğru Selçuklular ile küçük bir çatışmaya girdi. Selçuklular daha önceden zarar görmüş olan bir Bizans kalesini yıkma girişiminde bulunmuşlardı.²² I. Theodoros Laskaris, yerleşimcilerine atfettiği bu kaleyi Selçuklulardan geri aldı.²³ İznik İmparatorluğu ile Rum Selçukluları arasındaki ilişkilerde Keyhüsrev'in kayınpederi Mavrozomes ile karşılaşması İznik İmparatorluğu-Rum Selçukluları arasındaki ilişkileri de oldukça fazla etkilemiştir. I. Theodoros Laskaris'in 1205 yılının sonlarında Mavrozomes'e karşı kazandığı zafer ilişkilerin gidişatını değiştirdi. Keyhüsrev muhtemelen I. Theodoros'un kayınpederine olan davranışını iyi karşılamamıştı. Sultan bununla birlikte Menderes Nehri bölgesindeki ayrıcalıklı konumunu kaybedeceğini düşünmüştü. Selçuklu sultanı İznik İmparatorluğuna bir karşılık vermeyi düşünmemesine karşın genel hava tersine dönmeye başlamıştı. Fakat ittifak her iki tarafın da mücadele etmesi gereken düşmanlar olduğu için hemen bozulmamıştı.

İznik İmparatorluğu ile Rum Selçuklu Sultanlığı arasındaki ilişkiler 1210 yılında çatışma ve gerginlikle nitelenen bir başka döneme girdi. Bu değişimin katalizörü olacak etmen, her iki devletin liderlerinin eski bir tanışıklığıdır. Bu tanışıklık, sürgün imparator III. Aleksios idi.²⁴ I. Theodoros Komnenos'un üvey oğlu III. Aleksios uzun bir seyahatin ardından 1210 yılında Sultan Keyhüsrev'e geri döndü.²⁵ Kayseri'ye oradan da Antalya'ya çekilen III. Aleksios, İznik İmparatoruna karşı davranışlarını değiştirmesi için sultana fırsat verdi.²⁶ Fakat bu davranış değişikliği III. Aleksios'un kişisel hareketi olsa da sebepler tamamen farklıydı. Bu çatışma muhtemelen I. Theodoros Laskaris'in Anadolu'da gücünü arttırmasından ve aynı zamanda I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in bölgede merkezi bir rol oynamak için iddialı hedeflerinden dolayı meydana geldi. 1207 yılında çok önemli bir askeri başarı olan Antalya'nın Selçuklular tarafından fethi Selçuklular'ın güçlerini daha da arttırmaları için onlara fırsat vermişti.²⁷ 1209 yılında Konstantinopolis'te hükümdar olan Latin imparator, Venedik Doğu Enrico Dandolo'nun aracılığıyla İznik İmparatoru'nun asıl düşmanı Keyhüsrev ile ittifak yapmıştı. Bu ittifak İznik İmparatorluğu ile olan mücadelesinde I. Gıyaseddin Keyhüsrev'e destek verip onu teşvik etmişti.²⁸

²⁰ Bu sınırlar tam olarak belirlenmemektedir. Bkz. P. Charanis, "On the Asiatic Frontiers of the Empire of Nicea", *Orientalia Christiana Periodica* 13 (1947) ss. 57-58; R. L. Wolff, "The Lascarids' Asiatic Frontiers once more", *Orientalia Christiana Periodica* 15 (1949), ss. 196-199.

²¹ Ακροπολίτης, I, 6, 11.3, 14. 20-23; Χωνιάτης, *Ιστορία*, 638.635; Ibn Bibi, a.g.e, s. 46.

²² J. L. van Dieten (ed.), *Nicetae Choniatae Orationes et Epistulae*, Βερολίνο 1972, 14, 136.23-28. Bu çatışmayı anlatan metinde Sultan I. Keyhüsrev'in karakterine dair herhangi bir atf olmaması dikkate değerdir.

²³ Χωνιάτης, *Λόγοι*, 14, 136. 28-32.

²⁴ Χωνιάτης, *Ιστορία*, 546.65- 547.84; Ακροπολίτης, I, 6.3-9; Ψευδο-Σκουταριώτης, 436-437; K. Βαρζος, *Η γενεαλογία των Κομνηνών*, Θεσσαλονίκη 1984, t.II, ss.777,793-94; Σαββίδης, *Κινήματα*, s.157, 85.

²⁵ Aleksios'un seçimi ve Gıyaseddin Keyhüsrev'in desteği için bkz. Ruth J. Macrides, "The Byzantine Godfather", s.151.

²⁶ Ακροπολίτης, I, 15, 1-4; Ψευδο-Σκουταριώτης, 454. 25-28; L. Schopen- I. Bekker (eds), *Nicephori Gregorae Historia byzantina*, Βόννη 1829, I. 17.8-18 (Grigoras'ın eserinde bulunmaktadır).

²⁷ Cl. Cahen, a.g.e, ss.67-68; A. Γ. Κ. Σαββίδης, "Αττάλεια: 11^{ος} -αρχές 14^{ου} αιώνα. Η μετάβαση από τη χριστιανική στη μουσουλμανική εξουσία", *Βυζαντινός Λόγος* 3 (1989), κυρίως ss.260-266 [Ανατύπωση, A. Γ. Κ. Σαββίδης, *Βυζαντινοτουρκικά Μελετήματα*. Ανατύπωση άρθρων 1981-1990, Αθήνα 1991, ss.136-142.]

²⁸ J. Longnon, *L' empire latin de Constantinople et la Principauté de Moree*, Paris 1949, ss.65-66; R.L. Wolff-H.W. Hazard, "The Later Crusades, 1189-1311", ed. K.M.Setton, *A History of the Crusades*, II, Philadelphia 1962, s.202; Savvides, *Byzantium in the Near East*, s.94; B.Hendrickx, *Οι πολιτικοί και στρατιωτικοί θεσμοί της λατινικής αυτοκρατορίας της Κωνσταντινουπόλεως*, Θεσσαλονίκη 1970 (Ανατύπωση, Αθήνα 1999) s.137; M.C. Bartusis, *The Late Byzantine Army. Arms and Society*, 1204-1453, Philadelphia 1992, s.22.

İznik İmparatoru ve Kilikya Ermeni Kralı II. Leo arasında 1210 yılında bir ittifak yapıldı.²⁹ Bu ittifak muhtemelen İkonium (Konya) ve Konstantinopolis arasındaki ittifaka karşılık yapılmakla birlikte yayılcı Selçuklular'ın planlarına yönelik olmuştur. 1210 yılı civarındaki siyasi ve diplomatik manzara birkaç yıl önceki mevcut koşulları değiştirdi. Çatışmaların başlaması Selçuklu sultanına III. Aleksios'un sarayında kalma imkânı sunmuş ve sultan bu imkândan yararlanmasını bilmişti.³⁰ I. Keyhüsrev, III. Aleksios'un isteği üzerine İznik'teki I. Theodoros Laskaris'e bir elçi göndermiş ve Bizans tahtını hemen III. Aleksios'a bırakmasını talep etmiştir.³¹

İznik imparatoru başlangıçta elçi tarafından gafil avlansa da hemen harekete geçti ve bir sonraki karar için İznik'te meclis topladı. Meclis üyeleri imparatora olan bağlılıklarını bildirip ona hareketlerinde tam bir serbestlik verdiler.³² Bunun ardından Theodoros elçinin şartlarını kabul etmediğini bildirdi ve sultanla karşılaşmak için ordularıyla birlikte hareket etti.³³ Theodoros on dört gün içerisinde İznik'ten Alaşehir'e vardı³⁴ ve bu gelişme Alaşehir'i³⁵ kuşatan Selçuklu sultanını şaşırttı.³⁶ Alaşehir Muharebesi muhtemelen 1211 yılının Haziran ortalarında meydana gelmişti.³⁷ Keyhüsrev ile I. Theodoros arasında meydana gelen savaşta sultan vefat etti. Askeri-siyasi ve fikişel düzeyde savaşın önemi çok büyüktü. Bu durum Selçuklu sultanı için çok ciddi olsa da I. Theodoros, elde ettiği zaferden yararlanmayı düşünmüyormuş gibi gözüküyordu. Bu nedenle o, İznik yararına olabilecek şekilde Selçuklular ile antlaşma yapmaya karar vermişti. Theodoros antlaşma yapmak için Selçuklu elçisini Antakya'da kabul etmiştir ve Türklerin önemli konulardaki isteklerini reddederek her konuda kendi tekliflerini dayatmaya çalışmıştır.³⁸

Theodoros, bu zafer sonucunda I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in en büyük oğlu İzzeddin Keykavus ile ittifak yaptı. 1211 Haziran veya Temmuz'unda savaştan kısa bir süre sonra imzalanan antlaşma İznik İmparatoru'nun aynı zamanda Selçuklu tahtını almak için uğraşan Keyhüsrev'in diğer oğullarına karşı mücadelesinde İzzeddin Keykavus'u desteklediğini gösterdi.³⁹ Keyhüsrev gücünü arttırdığı süre boyunca Fars edebiyatını geliştirerek ve süfi eğitimi olarak entelektüel hayata olan özel

²⁹ Γιαρένης, a.g.e, ss.146-147; Tamara Talbot Rice, *Anadolu Selçuklu Tarihi*, çev. Tuna Kaan Taştan, Nobel Yayınları, İstanbul 2015, s.68.

³⁰ B. Lehmann, *Die Nachrichten des Niketas Choniates, Georgios Akropolites und Pachymeres über die Selcuken in der Zeit von 1180 bis 1280 n. Chr.*, Leipzig 1939, s.47; B. Sinogowitz, *Die abendianische Politik der griechischen Staatenwelt zur Zeit des lateinischen Kaiserreiches (1204-1261)*, διδακτ. διατριβή, Πανεπιστήμιο Μονάχου, 1944, s.41.

³¹ Ακροπολίτης, I, 4-7; Ψευδο-Σκουταριώτης, 454.29-455.1; Γρηγοράς, I, 17.18-21.

³² Γιαρένης, a.g.e, ss.46-47; Savvides, *Byzantium in the Near East*, s.101, 4.

³³ Ακροπολίτης, I, 15.16-20; Ψευδο-Σκουταριώτης, 455. 10-13; Γρηγοράς, I, 17.21-18.12; B. Lehmann, a.g.e, s.47.

³⁴ Ακροπολίτης, I, 15.19-20; Ψευδο-Σκουταριώτης, 455.12-13; Γρηγοράς, I, 18.15-18-24.

³⁵ Γρηγοράς, I, 18.24- 19.2.

³⁶ Sultan saltanatının ilk yıllarında Küçük Menderes kıyılarındaki diğer şehirlerde olduğu gibi bu şehre de önemli boyutta hasar vermiştir. Χωνιάτης, *Ιστορία*, 655. Βρυώνης, *Παρακμή Μεσαιωνικού Ελληνισμού*, s.140. Aynı şehri Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan 1176'da yağmalamıştır. Χωνιάτης, *Ιστορία*, 251; Cl. Cahen, a.g.e, ss.43-48.

³⁷ F. Dölger-P. Wirth, *Regesten der Kaiserurkunden des oströmischen Kaiserreiches von 565-1453. 3. Teil, Regesten von 1204-1453*, München 1977, ap. 1682-1683, ss.5-6; B. Lehmann, a.g.e, s.48, 1; Ibn Bibi, a.g.e, 38.13; J. Longnon, "La campagne de Henri de Hainaut en Asie Mineure en 1211", *Academie Royale de Belgique, Bulletin de Classe des Lettres*, 34 (1948), ss.442-452; P. Zhavoronkov, "Nikejsko-Latiniskje i Nikejsko-Seldzukskje otnosenija v 1211-1216 gg", *Vizantijskij Vremennik* 37 (1976), ss.48-50.

³⁸ Γρηγοράς, I, 21.12-15; Ψευδο-Σκουταριώτης, 456. 29-31.

³⁹ İzzeddin Keykavus saltanatı kardeşleri İzzeddin Keykubad ve Keyferidun İbrahim ile çarpışmasından sonra ele geçirmiştir. Bu sultanın Hristiyanlığa karşı davranışı Alaşehir Savaşı'ndan sonraki genel hava ile ilişkilendirmelidir. Bunun için bkz. J. Richard, *La papauté et les missions d'Orient au Moyen Age (XIII-XV siècles)*, Rome 1977, ss.43-44; Keykavus'un hükümdarlığı için bkz. Cl.Cahen, a.g.e, ss.69-73.

ilgisini göstermiştir.⁴⁰ Aynı zamanda sultan ticaret yollarının güvenliğini sağlayarak ve gümüş parayı tedavüle koyarak ticarete önem vermiştir.⁴¹

Bizans Kaynaklarında Keyhüsrev İmajı

Keyhüsrev döneminde meydana gelen olayları anlattıktan sonra Keyhüsrev'in ve Selçuklular'ın adının dönüştürülme yollarını incelemeye başlayarak Bizans kaynaklarına dönebiliriz. Önceki satırlarda söz edildiği gibi sultanın Bizans kaynaklarındaki asıl adı Ἰαθατίνης (Yathatines)'tir.⁴² Bu isim Georgios Akropolites'in kroniğinde, Nikephoros Grigoras'ın *Roma Tarihi*'nde ve Efraim Ainos'un *Kronografisinde* görülmektedir. Niketas Khoniates ise bu konuda yukarıdaki yazarlardan farklıdır. I. Theodoros Laskaris'ten bahsettiği tarih çalışmasında sultandan Yathatines şeklinde değil genel olarak Keyhüsrev adıyla söz etmektedir. Bizans yazarları Rum Selçuklular'ından ise Persler olarak söz etmektedir. Persler tanımlaması Bizans yazarları arasında Efraim Ainos'un yanı sıra Niketas Khoniates'in gerek eserinde gerek konuşmalarında yer almaktadır. Georgios Akropolites Pers ve Müslümanlar isimlerini kullanırken Nikephoros Grigoras Pers isminin yanı sıra Türkler adını da kullanmaktadır. Kullanılan Türk ve Müslüman terimleri çoğunlukla farklı çağrışımları ya da uzak gelenekleri içerirken yazarlar muhtemelen Selçuklu Sultanlığında resmi anlamda siyasi güçleriyle bağlantılı olarak antik Pers terimini seçmişlerdir.

Sultan Keyhüsrev ve Selçuklular'ın adlandırılması konusunun ardından şimdi Bizans kaynaklarındaki Keyhüsrev imajı incelenecektir. Bizans yazarları Konya'daki sultanlığının ilk dönemlerindeki olayları anlatarak önceden beri onun karakteri ile ilgilenmekteydiler. Niketas Khoniates⁴³ kroniğinde sultanın 1197 yılında Akşehir şehrini ele geçirmesi ve buradan yaklaşık beş bin Bizanslıyı nakletmesi sırasındaki davranışlarına atıfta bulunmuştur. "Pers" terimi, esir aldığı mahkumlara beş yıllığına vergi muafiyetini ve ardından Bizans İmparatorluğu'na uygulanan vergileri aşmayacak şekilde vergi muafiyetini benimsenmesini vaat ettiğinde kullanılmıştır.⁴⁴ Akşehir'i fethettikten sonra aslında elverişli toprakları onlara bırakmış ve Bizans İmparatoru III. Aleksios ile barış yaptığında onların anavatanlarına dönmelerini güvence altına almıştı. Konya'nın Pers hükümdarının bu konumu Khoniates tarafından "hayırsever" olarak nitelendirilmektedir ve onun coşkulu uzlaşmacılığı sadece mahkumlar tarafından değil, aynı zamanda çevredeki yerleşimcilerce de anılmaktadır.⁴⁵ Konya Sultanı⁴⁶ başka bir bağlamda medeni cesaretiyle⁴⁷ ve aceleyle⁴⁸ hareket eden III. Aleksios'un aksine, eylemlerinin sorumluluğunu aşırı tutumlulukla alan ciddi biri olarak

⁴⁰ Zengin gelenek için bkz. R.A. Nicholson, *The Mystics of Islam*, London 1935; E. Carl, Σουφισμός, *Η Φιλοσοφία και η Πρακτική της Μυστικής Παράδοσης του Ισλάμ*, Αθήνα 2001; Γ Μπαρκακτάρης, Ο Εξαίσιος Ρωμύς (Τζελάλ ελ ντιν Ρούμι), *Βυζαντινά* 23 (2003), ss.249-270.

⁴¹ Bu sultanın bir gümüş sikkesi için bkz. Σ. Ε. Ψαράς, *Σελτζουκικά νομίσματα στην Ελλάδα. Σελτζουκικό νόμισμα Καϊχοσρόη Α' από τη Νάζο (αρχές 13^{ου} αιώνα)*, Αθήνα 1986; Paranın sultanlıktaki gelişimi için bkz. Roux, a.g.e, s.193.

⁴² Bilginin genel çerçevesi ve kişi adlarının kullanımı için bkz. Α. Γ. Κ. Σαββίδης, "Η γνώση των Βυζαντινών για τον τουρκόφωνο κόσμο της Ασίας, των Βαλκανίων και της κεντρικής Ευρώπης μέσα από την ονοματοδοσία" ed. Ν. Γ. Μοσχονάς, *Η επικοινωνία στο Βυζάντιο*, Αθήνα 1993, s.717; Aynı eserde karşılaştırınız. "Κοινωνικές, πολιτισμικές, καλλιτεχνικές και θεσμικές αλληλεπιδράσεις ανάμεσα στους Μικρασιάτες Χριστιανούς και στους Σελτζούκους Τούρκους του Ικονίου" *Πρακτικά ΙΑ' Πανελληνίου Ιστορικού Συνεδρίου*, Θεσσαλονίκη 1991, ss.57-88.

⁴³ Tarihçi için bkz. J.-L. van Dieten, *Niketas Choniates, Erläuterungen zu den Reden nebst einer Biographie*, New York-Berlin 1971; Karşılaştırınız. Ν. Τωμαδάκης, *Οι λόγοι του Βασιλείου της Νικαίας του Δεσποτάτου της Ηπείρου*, Θεσσαλονίκη 1993, ss.91-94.

⁴⁴ Χωνιάτης, *Ιστορία*, 495. 19-31.

⁴⁵ Χωνιάτης, *Ιστορία*, 495. 42-45: "το δέ φιλόανθρωπον τότε διάγγελμα οὐ μόνον οὐδένα τῶν αἰχμαλώτων πατρίδος ἀφῆκε μνησασθαι ἀλλὰ καὶ πολλοὺς ὅποσι πρὸς Περσῶν οὐχ εἰλάσαν, ἐς τὸ φιλομίλιον ἐφεικύνετο"

⁴⁶ Χωνιάτης, *Ιστορία*, 493.68.

⁴⁷ Χωνιάτης, *Ιστορία*, 493.76-77: "καὶ ὁ μὲν ἐφ' οἷς ἐδράσεν εὐπρόσωπον οὕτως ἠγόρευε τὸν ἀπόλογον."

⁴⁸ Χωνιάτης, *Ιστορία*, 493.77-81.

tasvir edilmektedir. Fakat Aleksios'un askeri karşılığından sonra "barbar"ın Frigya ve Karia bölgesindeki şehirlere saldırıp buraları yağmaladığı görülmektedir.⁴⁹ Khoniates aynı zamanda Alaşehir valisi Theodoros Mankafa'nın isyanı boyunca Keyhüsrev'in teşebbüslerinden de söz etmektedir. Yazarın anlatısı kronolojik açıdan çok sorunlu olsa da olayların Keyhüsrev'in ilk saltanat yıllarına tarihlendirilmesi gerekir.⁵⁰

Bizans İmparatoru'nun birlikleriyle büyük zorluklar yaşayan Mankafa, Keyhüsrev'in sarayına sığınmıştır. Keyhüsrev bu metinde Khoniates tarafından özellikle açgözlü ve parasever olarak tasvir edilmiştir. Anlatıcıya göre sultan beklenen servet uğruna Bizans imparatoru ile pazarlık yaptıktan ve isyan eden kişiye insanca bir ceza verdikten sonra Mankafa'ya ihanet etmiş ve Bizans topraklarına geri göndermiştir.⁵¹ Böylece Keyhüsrev'e yüklenen açgözlülüğe, vahşete karşı fethedilmiş bir tavrın ana hatları eşlik etmiştir. Bunun yanı sıra sultanın iktidarına göz dikmiş kardeşleriyle olan tartışmalarına karşı birinci sınıf bir argüman sağlamıştır.⁵²

Bizans kaynaklarında sultan hakkında ikinci ilginç tanıklık Konstantinopolis'te kaldığı dönemden sonraki eylemlerle ilgilidir. Bu döneme dair kaynaklar, Keyhüsrev'in belirli özelliklerini daha önce söz ettiğimiz Niketas Khoniates'in Keyhüsrev'e yaptığı atıflarla açık bir tezatlık teşkil etmeleriyle birlikte neredeyse aynı bilgileri vermektedir. Georgios Akropolites⁵³, Keyhüsrev'in kardeşi İzzeddin Keykavus'tan kaçıp Konstantinopolis'e geldiğini ve onu vaftiz eden III. Aleksios tarafından kabul edildiğini kaleme almıştır.⁵⁴ Ne yazık ki hiçbir kaynak vaftiz edilen sultanın Hristiyan ismini vermemektedir. Fakat Akropolites'e göre Keyhüsrev kız kardeşi Anna Angelina'yı Aleksios'un kızı ve sonraki imparator I. Theodoros Laskaris'in eşi olarak adlandırmıştı.⁵⁵ Aynı yazar 1203 Haziran'ında imparatoriçeyi III. Aleksios ile birlikte bıraktığını bildirir.⁵⁶ Fakat o, Aleksios'u takip etmeyip Anadolu'ya dönmeyi tercih etmiştir. Pseudo (Sahte)Theodoros Skoytariotis ve Efraim Ainos'taki⁵⁷ bilgiler neredeyse aynıdır ve yalnızca Ainos'un eserinde zulmedilen Gıyaseddin Keyhüsrev'in kardeşinin ismi bulunmamakla birlikte sultanın imajı değişmemiştir.

Kaynakların üçüncü kısmını onun Konya'ya döndükten sonraki yılları oluşturmaktadır. Akropolites, sultanın Batı Anadolu'daki zor zamanlarında I. Theodoros Laskaris'e yardım ettiğini anlatmaktadır. Theodoros Konstantinopolis'teki Latin imparatoruna ve Anadolu'daki bağımsız oluşumlara karşı zor durumdaydı. Bu yüzden Rum Selçuklularıyla barış yapmak zorunda kalmıştı. Fakat bu barış Akropolites tarafından atfedilen Anna Angelina ve Keyhüsrev arasındaki dostluk

⁴⁹ Χωνιάτης, Ιστορία, 494.89.94.

⁵⁰ Farklı bir tarihlendirme için bkz. Σαββίδης, *Κινήματα*, ss.177-179.

⁵¹ Χωνιάτης, Ιστορία, 401.4-9: "πρέσβεις ἔστειλε καὶ χρήματα παρασχὼν τῷ σουλτάν καταπροδοθέντα εἶχε καὶ ἀνάπεμpton αὐτῷγενόμενον τὸν Μαγκαφᾶν πλὴν γε δὴ μεθ' ὁμολογίας καὶ πίστεως μὴ ὥστε τοῦπιτίμιον αὐτῷ τῆς ἀποστασίας κείσεσθαι θάνατον ἢ μέρος περικοπῆναι καὶ διαλωβηθῆναι τοῦ σώματος."

⁵² Χωνιάτης, Ιστορία, 401.15-17: "οὐ μὴν καταπροδοῦναι δυσχυρίζετο καὶ πλάνητα ὄντα ἐς τὴν πατρίδα καταγαγεῖν, ὡς μηκέτι διώκοντα εἶναι καὶ διωκόμενον."

⁵³ Bu tarihçi için bkz. W. Blum, *Georgios Akropolites. Die Chronik*, Stuttgart, 1989, ss.1-49; H. Hunger, *Βυζαντινὴ Λογοτεχνία Ἡ λόγια κοσμικὴ γραμματεία τῶν βυζαντινῶν*, tom.II, Αθήνα 1992, ss.283-287; C.N. Constantinides, *Higher Education in Byzantium in the Thirteenth and Early Fourteenth Centuries (1204-ca. 1310)*, Nicosia 1982, ss.31-35; N. Τωμαδάκης, a.g.e., ss.99-103.

⁵⁴ Ακροπολίτης, I, 14.12-14: "φυγὰς παρὰ τὴν Κωνσταντίνου ὥχετο καὶ τῷ βασιλεῖ ὑποδέδεκται Ἀλεξίῳ, βαπτίζεται τε παρ' αὐτῷ καὶ νίοθετεῖται". Νεοελ. απόδοση, Σ. Η. Σπυρόπουλος (giriş, çeviri, açıklamalar), Β Κατσαρός (önsöz), Γεώργιος Ακροπολίτης, *Χρονικὴ Σύνταξις. Ἡ Βυζαντινὴ ἱστορία τῆς λατινοκρατίας (1204-1261)*, Θεσσαλονίκη 2004, s.101 (Σπυρόπουλος, Ακροπολίτης adlı eserin içinde).

⁵⁵ Ακροπολίτης, I, 14. 22-23. Νεοελ. απόδοση, Σπυρόπουλος, Ακροπολίτης, s. 101.

⁵⁶ Ακροπολίτης, I, 14. 14-15: "Ὅς καὶ τῷ βασιλεῖ Ἀλεξίῳ συναπέδρα ἀποδράντι τῆς Κωνσταντίου".

⁵⁷ Ψευδο-Σκουταριώτης, 454; Εφραίμ Αίνιος, s.269, satır 7594-7600.

nedeniyle yapılmamıştır. Bunun asıl sebebi sultanın devlet içerisindeki sorunlarının olabileceği ihtimaliyle birlikte, Latin imparatora karşı denge sağlama ihtiyacı olmasıdır.

İznik İmparatorluğu ile Rum Selçukluları arasındaki ilişkiler 1204/5'ten yaklaşık olarak 1209'a kadar oldukça iyiydi.⁵⁸ Fakat I. Theodoros'un Batı Anadolu'nun büyük bir kısmına sahip olması sultan ile Konstantinopolis'teki Latin imparatoru arasında gizli bir ittifak kurulmasına sebep olmuştu. Bu antlaşma çerçevesinde Keyhüsrev İznik'e yönelik tutumunu tamamen değiştirmişti. Bu tutum aşamalı olarak artmış ve iki devlet arasında doğrudan askeri bir çatışmaya yol açmıştı. Keyhüsrev'in sarayında tutsak olan III. Aleksios'un kişiliği görüldüğü gibi sorun teşkil etmişti.

Nikephoros Grigoras⁵⁹ Konya'ya gelen Aleksios'un, Theodoros'un tahttan inmesine yardım etmesi ve güvenliği adına ona çok miktarda para vermesi için Gıyaseddin Keyhüsrev'e yalvardığını belirtmektedir. Anlatımın devamında "barbar" sultanın, gücünü arttırması adına Aleksios'a büyük vaatler verdiği gösterilmektedir:⁶⁰ "*Barbar senin umut ettiğin miktarda bir şey vermese de bunların hepsi bir ganimettir.*" Bu metinde sultanın açgözlü ve fırsatçı imajı çok açık şekilde verilmiştir ve Antik Yunandaki "barbar" kelimesiyle özdeşleştirilmiştir. Grigoras'ın anlatımının devamında Gıyaseddin Keyhüsrev tahtın Aleksios'un adına bırakılması ve aksi durumda ona karşı büyük tehditlerde bulunacağını bildirmek için Theodoros'a bir elçi göndermiş olduğu görülmektedir.⁶¹

Akropolites, Theodoros'a verilen gözdağına değinmezken ilgili paragrafta elçinin davranışını ılımlı göstermiştir. Fakat sultanın gerçek hedefini yani Bizans bölgesini yağmalama ve fethetme arzusunu belirtmemektedir:⁶² "*bunu yapmasındaki asıl hedef Romalıları bitirmek ve Bizans'a ait yerleri ele geçirmektir.*" I. Theodoros teklifleri kabul etmemiş ve iki bin atlı ile Alaşehir'e ilerlemiştir. Theodoros'un gelme haberi üzerine Akropolites tarafından endişeli gösterilen sultan şehri önceden fethetmişti. Sultan İznik'e gönderdiği elçisinin beyanından sonra buna ikna olmuştu. Sultan savaş için hemen büyük bir ordu hazırlamıştır. Bu sebeple bu satırda Keyhüsrev'e güvenilirlikten yeminlere, kararlılığa, stratejik ve teşkilat olasılıklarına dair bir dizi şüphe atfedilmiştir.

Dördüncü kaynak bugün tamamı çalışılmış olanlardan bir tanesidir. Bu kaynak Keyhüsrev'in Alaşehir savaşı boyunca Theodoros Laskaris ile olan düellosunda ölümcül bir yenilgi aldığından söz etmektedir.⁶³ Grigoras, sultanın düşman ordusu için zor bir zamanda düelloyu tercih ettiğine atıfta bulunmaktadır. Keyhüsrev kısa olan Theodoros'a nazaran vücudunun genişliğine ve gücüne güveniyor gözükmektedir. Bu düelloda İznik imparatoru sultan tarafından başına darbe yiyerek acı çekmiştir. Fakat daha sonra ilahi adalet⁶⁴ göre Theodoros yerden kalkıp cesur bir şekilde sultanın atına yönelmiştir. O, Sultan'ın atının bacağına kesmiş, sultan yere düştükten sonra onun başını kesmiş ve mızrağın ucuna takarak "barbar" ordusuna göstermiştir. Akropolites'e göre Keyhüsrev (Yathatines), Theodoros hakkında küçük düşürücü konuşmuştur. Sultan'ın atı büyük ve

⁵⁸ Bkz. Γαρρένης, a.g.e, ss.39-42.

⁵⁹ Bu tarihçi için bkz. N.G. Wilson, a.g.e, ss.337-339.

⁶⁰ Γρηγόρας, I, 17.15-17.

⁶¹ Γρηγόρας, I, 17. 17-21.

⁶² Ακροπολίτης, I, 15. 5-7; Νεοελ. απόδοση, Σπυρόπουλος, Ακροπολίτης, s.103.

⁶³ Çağdaş kaynakların karşılaştırması için bkz. B. Lehmann, *Die Nachrichten des Niketas Choniates, Georgios Akropolites und Pachymeres Über die Selcuken in der Zeit von 1180 bis 1280 n. Chr.*, Leipzig 1939, ss.47-49; A.G.C. Savvides, "Acropolites and Gregoras on the Byzantine-Seljuk Confrontation at Antioch-at-the Maeander (A.D.1211)", "İngilizce çevirisi ve açıklamaları", *Tarih Araştırmaları Dergisi* 15 (1990-91), ss.93-101.

⁶⁴ Γρηγόρας, I. 20. 13-25. Tarihçinin çalışmasındaki özel bakış açısı için bkz. Π. Κ. Βλαχάκος, Νικηφόρος Γρηγόρας, φυσική γεωγραφία και ανθρωπογεωγραφία στο έργο του, Θεσσαλονίκη 2003, s.78.

görmeliydi.⁶⁵ Bunun yanı sıra başının Selçuklu ordusuna gösterilmesini anlatmayan Akropolites'e göre sultanın başı belirsiz bir durum altında ve bilinmeyen bir kişi tarafından kesilmişti.⁶⁶ İznik İmparatorluğu için zaferle biten savaşın sonucu İznik ile Konya arasında uzun süren barış döneminin başlangıcına ve aynı zamanda büyük psikolojik ve sembolik bir kilometre taşı olduğuna işaret etmiştir. Böylece yeni kurulan bu imparatorluk, düşmanlarıyla uğraşabilme ve Selçuklu Türklerinin batıya doğru genişlemesini durdurma yeteneğini kanıtlamıştır. Bizans kaynakları bu zaferden her şekilde yararlanmıştır. Bu dönemde Büyük Logothet⁶⁷ görevinde bulunan Niketas Khoniates Konya sultanı öldürüldüğünde Theodoros Laskaris'e bu durum için bir konuşma yazmıştır.⁶⁸ “*Konya Sultanını öldüren İmparator Theodoros Laskaris'e*”. Bu konuşmada Niketas, Theodoros Laskaris'i Büyük İskender'in Akhilleus'un cesaretiyle özdeşleştirirken Keyhüsrev'i antik dönemden Darius, Kserkses gibi barbar Perslerin varisi olarak nakletmektedir.⁶⁹

Khoniates bu retorik çalışmasında Konya sultanını güvenilmez, kibirli ve hırslı bir savaşçı olarak tasvir etmektedir. Bu, sultanı karakteri ve eylemleri açısından ne kadar olumsuz naklettiğini göstermektedir.⁷⁰ Khoniates eserinin başka bölümlerinde Persler'e atfedilen bazı olumlu unsurlardan da söz etmektedir. Fakat bu unsurlar yalnızca Sultan'ın askeri hünerleriyle ilişkili değildir.⁷¹ Bu yüzden onların acemice sunulan olumlu özellikleri ve sadece askeri yeteneklerinin vurgulanması İznik imparatorunun zaferini daha da aydınlatmaya yöneliktir ve retorik uygulamasının doğal ve ayrılmaz parçasıdır. Aslında bunlar açıkça metnin ideolojik hedefleridir.

Niketas'ın kardeşi ve Atina'nın münevveri Mikhail Khoniates⁷² düşmanlarına ve Selçuklular'a karşı galibiyetinden dolayı I. Theodoros'u içtenlikle kutlarken Mendenitza'daki Prodromos Manastırı'nda yaklaşık olarak 1217'de yazdığı bir yazısında ona hitap etmektedir. Burada ilgi çekici gerçeklerden biri İznik imparatorunun, “Bulgarkıran” II. Basileios ve Herakleios ile eşit tutulmasıdır. II. Basileios'un önde gelen piskoposunun İznik imparatorundan söz etmesi çok önemlidir. Onun elde ettiği büyük zafer 1176'da alınan çarpıcı Miryokefalon mağlubiyetinin intikamı olarak görünmektedir.⁷³ Selçuklu Sultanının başının uçurulduğuna inanılan eylemler verilirken İmparatorun yazısını alan kişinin rolü etkili şekilde vurgulanmıştır.⁷⁴ “*Hayatımda ilk defa, yalnızca savaşın gidişatını değiştirmiş olan senin gibi birinin eline düşen kutsal ruhu değil aynı*

⁶⁵ Ακροπολίτης, I, 17.5-10.

⁶⁶ Ακροπολίτης I, 17.10-13. Aynı Sahte Skoutariotis tarafından da verilmektedir. Ed. K Σάθας, *Bibliotheca Graeca Medii Aevi*, Venice 1894, 456.19-22; Εφραίμ Αίνιος, ed. O. Λαμπίδης, Αθήνα 1990, s.271, satır. 7635-39.

⁶⁷ Onun İznik Sarayındaki özel mevkisi için bkz. M.J. Angold, *A Byzantine Government in Exile. Government and Society under the Lascarids of Nicaea (1204-1261)*, Oxford 1975, ss.166-167; N. Constantinides, *Higher Education in Byzantium in the Thirteenth and Early Fourteenth Centuries (1204-ca.1310)*, Nicosia 1982, s. 116, 21.

⁶⁸ Χωνιάτης, *Λόγοι*, ss.170-175. Karşılaştırınız. H. Hunger, *Ιστορία της βυζαντινής λογοτεχνίας*, tom:II, s. 208; N. Τωμαδάκης, *Οι λόγοι του Βασιλείου της Νικαίας και του Δεσποτάτου της Ηπείρου*, Θεσσαλονίκη 1993, ss.91- 94.

⁶⁹ Χωνιάτης, *Λόγοι*, ss.171-173.

⁷⁰ Χωνιάτης, *Λόγοι*, 171, 18-19: καὶ θάνατον ἐβαλες εἰς κεφαλὴν τοῦ παρασπόνδου καὶ κομπάζοντος τὰ ὑπέρανχα καὶ οὐδ' ὅσα Ξέρξης ἤλαζονετο καθ' Ἑλλήνων... 174.21-25: “Βαλὼν γὰρ ἐπὶ κεφαλὴν ἀνόμου θάνατον ἀφείλου δὲ καὶ κεφαλὴν τὴν κομπάζουσαν περιοδεῦσαι καὶ διελθεῖν χώρας καὶ πόλεις ἡμετέρας καὶ πορφυρῶσαι ταύτας τοῖς αἵμασι καὶ εἰς κοινὸν διέπεμψας γελοιώδες ἐπίχαρμα.”

⁷¹ Χωνιάτης, *Λόγοι*, s. 173.

⁷² Hiyerarşi için bkz. Φ. Χ. Κολοβού, *Μιχαὴλ Χωνιάτης. Συμβολὴ στη μελέτη τοῦ βίου καὶ τοῦ ἔργου του- το corpus των επιστολῶν* (Ακαδημία Αθηνῶν, Πονήματα, 2), Αθήνα 1999; M.J. Angold, *Church and Society in Byzantium under the Comneni 1081-1261*, Cambridge 1995, ss.197-212; N.G. Wilson, a.g.e, ss.262-263; Γιαρένης, a.g.e. ss. 283-286.

⁷³ Mağlubiyet ve bunun önemi için bkz. Βρυώνης, *Παρακμή Μεσαιωνικὸν Ἑλληνισμοῦ*, ss.111-114; Cl. Cahen, *La Turquie pre-ottomane*, ss.43-48; P. Magdalino, *The Empire of Manuel I Komnenos, 1143-1180*, Cambridge 1993, ss.217-218.

⁷⁴ Ed. F. Kolovou, *Michaelis Choniatae Epistulae*, Βερολίνο-Νέα Υόρκη 2001, 284.22-25. Για μία αγγλική απόδοση του χωρίου, Savvides, *Byzantium in the Near East*, a.g.e, s.110.

zamanda kesilmiş olan büyük başı da itiraf etmek durumunda kaldım.” Önümüzdeki satırlarda bunları özetlemeyi deneyeceğiz.

Olayların en yakın tanığı Niketas Khoniates eserinde aslında Selçuklu sultanını anlamaya çalışarak onun eylemlerini değerlendirmek ve kanıtlamak istemiştir. Khoniates'in amacı sultanın davranışlarına leke sürme ihtimali tartışmalı olsa da daha genel anlamda olumlu bir görüntü çizmekti. Akropolites, Gregoras, Efraim ve Skutariotis aslında muhaliflerinden bilgi aldıkları belirleyici Alaşehir savaşı bağlamında Keyhüsrev'den söz etmişlerdir. Bu yazarların sultan hakkındaki imajı genelden biraz daha farklı görünmektedir. Selçuklu sultanına atfedilen olumsuz özellikler hırs, kibirlilik, fırsatçılık ve açgözlülüktür. Sultana atfedilen olumlu özellikler ise tamamen askeri yeteneğine ve savaş alanındaki eylemlerine yöneliktir.

Sonuç

Keyhüsrev'i çalışan çağdaş kaynaklar esasen daha önce belirttiğimiz gibi Niketas Khoniates'in çalışmasında çizilen imajdan etkilenmiş gözükmektedir. Ayna ile görüntü arasında oluşturulan ilişki özellikle ideolojik savlarda ve basmakalıp ifadelerde ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda her bir metnin farklı işlevinin ve hedefinin Bizans dünyasını farklılaştırmaya götürdüğü fakat her zaman kimlik bilincinin güçlenmesi ile yakından bağlantılı olan “öteki”nin imajına gerçeklik kazandırdığı varsayılmaktadır.

Kaynakça

- A.G.C. Savvides, “A note on the terms Rum and Anatolia in Seljuk and early Ottoman times”, *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών*, 5 (1984-85), ss. 95-102.
- A.G.C. Savvides, “Acropolites and Gregoras on the Byzantine-Seljuk Confrontation at Antioch-at-the (A.D.1211). “İngilizce çevirisi ve açıklamaları”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 15 (1990-91), ss.93-101.
- A.G.C. Savvides, *Byzantium in the Near East: Its Relations with the Seljuk Sultanate of Rum in Asia Minor, the Armenians of Cilicia and the Mongols, A.D. c. 1192-1237*, (Βυζαντινά Κείμενα και Μελέται, 17), Θεσσαλονίκη 1981.
- B. Lehmann, *Die Nachrichten des Niketas Choniates, Georgios Akropolites und Pachymeres Über die Selcuken in der Zeit von 1180 bis 1280 n. Chr.*, Leipzig 1939.
- B. Sinogowitz, *Die abendlandische Politik der griechischen Staatenwelt zur Zeit des lateinischen Kaiserreiches (1204-1261)*, διδακτ διατριβή, Πανεπιστήμιο Μονάχου, 1944.
- B.Hendrickx, *Οι πολιτικοί και στρατιωτικοί θεσμοί της λατινικής αυτοκρατορίας της Κωνσταντινουπόλεως*, Θεσσαλονίκη 1970 (Νεοελ. απόδοση, Αθήνα 1999).
- Claude, Cahen *La Turquie pre-ottomane*, İstanbul-Paris 1988.
- Claude, Cahen, *Osmanlılardan önce Anadolu*, çev. Erol Üyepazarcı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2014.
- E. Carl, Σουφισμός. *Η Φιλοσοφία και η Πρακτική της Μυστικής Παράδοσης του Ισλάμ*, Αθήνα 2001.
- F. Dölger-P. Wirth, *Regesten der Kaiserurkunden des oströmischen Kaiserreiches von 565-1453. 3. Teil, Regesten von 1204-1453*, München 1977.
- F. Kolovou, *Michaelis Choniatae Epistulae*, Berlin-New York 2001.

- G.Moravcsik, *Byzantinoturcica, II: Sprachreste der Turkvolker in den byzantinischen Quellen*, Berlin 1942.
- H. Hunger, *Βυζαντινή Λογοτεχνία Η λόγια κοσμική γραμματεία των βυζαντινών*, tom:II, Αθήνα 1992.
- İbn Bibi, ed. W. Duda, *Die Seljukengeschichte des Ibn Bibi*, Copenhagen 1959.
- İbn Bibi, *El Evamirü'l-Ala'ıye Fi'l-Umuri'l-Ala'ıye (Selçukname)*, haz. Mürsel Öztürk, T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara 1996.
- J. L. van Dieten (ed.), *Nicetae Choniatae Orationes et Epistulae*, Βερολίνο 1972.
- J. Longnon, "La campagne de Henri de Hainaut en Asie Mineure en 1211", *Academie Royale de Belgique, Bulletin de Classe des Lettres*, 34 (1948), ss.442-452.
- J. Longnon, *L' empire latin de Constantinople et la Principaute de Moree*, Paris 1949.
- J. Richard, *La papauté et les missions d'Orient au Moyen Age (XIIIe-XVe siecles)*, Rome 1977.
- J.-L. van Dieten, *Niketas Choniates, Erläuterungen zu den Reden nebst einer Biographie*, New York-Berlin 1971.
- J.P. Roux, *Türklerin Tarihi Pasifik'ten Akdeniz'e 2000 Yıl*, çev. Aykut Kazancıgil, Dergâh Yayınları, İstanbul 2020.
- J.P. Roux, *Η ιστορία των Τούρκων. 2000 χρόνια από τον Ειρηνικό ως τη Μεσόγειο*, Αθήνα 1988.
- L. Schopen- I. Bekker (eds), *Nicephori Gregorae Historia byzantina*, Βόννη 1829.
- M.C. Bartusis, *The Late Byzantine Army. Arms and Society, 1204-1453*, Philadelphia 1992.
- M.J. Angold, *A Byzantine Government in Exile. Government and Society under the Lascarids of Nicaea (1204-1261)*, Oxford 1975.
- M.J. Angold, *Church and Society in Byzantium under the Comneni 1081-1261*, Cambridge 1995.
- Paul, Magdolino, *The Empire of Manuel I Komnenos, 1143-1180*, Cambridge 1993.
- N. Constantinides, *Higher Education in Byzantium in the Thirteenth and Early Fourteenth Centuries (1204-ca.1310)*, Nicosia 1982.
- P. Badenas, "L' integration des Turcks dans la societe byzantine (XIe-XIIe siecles). Echecs d'un processus de coexistence", *Η Βυζαντινή Μικρά Ασία (6^{ος}-12^{ος} αι.)* içinde, Αθήνα 1998.
- P. Charanis, "On the Asiatic Frontiers of the Empire of Nicea", *Orientalia Christiana Periodica* 13 (1947), ss.58-62.
- P. Zhavoronkov, "Nikejsko-Latiniskje i Nikejsko-Seldzuskje otnosenija v 1211-1216 gg", *Vizantijskij Vremennik* 37 (1976).
- R. L. Wolff, "The Lascarids' Asiatic Frontiers once more", *Orientalia Christiana Periodica* 15 (1949), ss.194-197.
- R.A. Nicholson, *The Mystics of Islam*, London 1935.
- R.L. Wolff-H.W. Hazard, "The Later Crusades, 1189-1311", ed. K.M.Setton, *A History of the Crusades*, II, Philadelphia 1962.

- Sp. Vryonis, *Η παρακμή του Μεσαιωνικού Ελληνισμού στη Μικρά Ασία και η διαδικασία εξισλαμισμού (5^{ος} -11^{ος} αιώνας)*, Αθήνα 1996.
- Tamara Talbot Rice, *Anadolu Selçuklu Tarihi*, çev. Tuna Kaan Taştan, Nobel Yayınları, İstanbul 2015.
- Tamara Talbot-Rice, *The Saljuks in Asia Minor*, London 1961.
- W. Blum, *Georgios Akropolites. Die Chronik*, Stuttgart 1989.
- A. Γ. Κ. Σαββίδης, “Αττάλεια: 11^{ος} -αρχές 14^{ου} αιώνα. Η μετάβαση από τη χριστιανική στη μουσουλμανική εξουσία” *Βυζαντινός Δόμος* 3 (1989), κυρίως ss.260-266 (Tırkıbasım, A. Γ. Κ. Σαββίδης, *Βυζαντινοτουρκικά Μελετήματα*. Ανατύπωση άρθρων 1981-1990, Αθήνα 1991, ss. 136-142.
- A. Γ. Κ. Σαββίδης, “Η γνώση των Βυζαντινών για τον τουρκόφωνο κόσμο της Ασίας, των Βαλκανίων και της κεντρικής Ευρώπης μέσα από την ονοματοδοσία” ed. N. Γ. Μοσχονάς, *Η επικοινωνία στο Βυζάντιο*, Αθήνα 1993.
- A. Γ. Κ. Σαββίδης, *Βυζαντινά στασιαστικά και αυτονομιστικά κινήματα στα Δωδεκάνησα και την Μικρά Ασία 1189-1240*, Αθήνα 1987.
- A. Γ. Κ. Σαββίδης, “Η γνώση των Βυζαντινών για τον τουρκόφωνο κόσμο της Ασίας, των Βαλκανίων και της Κεντρικής Ευρώπης μέσα από την ονοματοδοσία” ed. N. Γ. Μοσχονάς, *Η επικοινωνία στο Βυζάντιο*, Αθήνα 1993.
- A. Γ. Κ.Σαββίδης, *Οι Τούρκοι και το Βυζάντιο Α: Προ οθωμανικά φύλα στην Ασία και στα Βαλκάνια*, Αθήνα 1996.
- Γ. Μπαιρακτάρης, Ο Εξαίσιος Ρωμιός (Τζελάλ ελ ντιν Ρούμι), *Βυζαντικά* 23 (2003), ss. 249-270.
- Γεώργιος Ακροπολίτης, *Χρονική Συγγραφή*, eds. A. Heisenberg-P. Wirth, Stuttgart 1978.
- Γεώργιος Ακροπολίτης, *Χρονική Συγγραφή. Η Βυζαντινή ιστορία της λατινοκρατίας (1204-1261)*, Θεσσαλονίκη 2004.
- Σ. Ε. Ψαράς, *Σελτζουκικά νομίσματα στην Ελλάδα. Σελτζουκικό νόμισμα Καϊχοσρόη Α΄ από τη Νάζο (αρχές 13^{ου} αιώνα)*, Αθήνα 1986.
- Η. Γιαρένης, *Ο αυτοκράτορας της Νίκαιας Θεόδωρος Α Κομνηνός ο Λάσκαρις*, Doktora Tezi. Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, 2003.
- Κ. Σάθας, *Bibliotheca Graeca Medii Aevi*, Venice 1894.
- Κ. Βαρζος, *Η γενεαλογία των Κομνηνών*, Θεσσαλονίκη 1984.
- Κοινωνικές, πολιτισμικές, καλλιτεχνικές και θεσμικές αλληλεπιδράσεις ανάμεσα στους Μικρασιάτικους Χριστιανούς και στους Σελτζούκους Τούρκους του Ικονίου”, *Πράκτικα ΙΑ Πανελληνίου Ιστορικού Συνεδρίου*, Θεσσαλονίκη 1991, ss.57-88.
- Ν. Τωμαδάκης, *Οι λόγιοι του Βασιλείου της Νικαίας και του Δεσποτάτου της Ηπείρου*, Θεσσαλονίκη 1993.
- Νικήτας Χωνιάτης, *Ιστορία*, ed. J.L. van Dieten, Berlin, 1975.
- Π. Κ. Βλαχακός, *Νικηφόρος Γρηγοράς, φυσική γεωγραφία και ανθρωπογεωγραφία στο έργο του*, Θεσσαλονίκη 2003.

Φ. Χ. Κολοβού, *Μιχαήλ Χωνιάτης. Συμβολή στη μελέτη του βίου και του έργου του- το corpus των επιστολών* (Ακαδημία Αθηνών, Πονήματα, 2), Αθήνα 1999.